

Becsöngettek. Jávor Béla jegyzete

Dr. Szerdahelyi Andor négy évig volt a latintanárom. Termetre nem volt nála kisebb a tanári karban, talán halkabb sem volt lehelő, kevésbé egyszerűen öltözött csak Lantosy Károly lehetett, aki télen-nyáron ballonban járt. Kevesebb haja csak Jablonkay Pali bácsinak volt. Mondhatjuk, megjelenésre a legszerényebb személy volt összes tanárunk között. És mint tanár? Nem volt szigorú, sőt, ha az ismételten puskázó dolgozatát mégis a szemetes kosárba dobatta, s őt a folyósóra küldte, mindenki tudta, hogy három perc múlva visszaszólítja (Hívd vissza azt a szerencsétlent, még megfázik) és a dolgozatfüzet is ismét előkerül a szemetesládából. Nem követelt erőszakosan, nem szekundáztatott, nem volt büntető dolgozat. Nem kellett félni tőle, sőt egy idő után a dörzsöltek rájöttek, elég ímmel-ámmal tanulni, az órák farvizén el lehet evezni kényelmesen is. Én már másodiktól a bátyám szótárát használtam s sosem tűnt fel neki, hogy már a harmadikos-negyedikos szószedetek is benne vannak.

Akkor most miért ünnepelem mégis? Miért éppen róla neveztetett el a fényes múltat megélt budai Rákóczi gimnázium öregdiákjainak társasága? Miért, hogy halála után még le sem telt a horatiusi "nonumque prematur in annum" vagyis az a kilenc év, amely megméri a művet, és már emléktábla hirdeti személyét abban a csendes budai utcában, ahol évtizedekig lakott. Vajon összeszámolta már valaki, hány gimnáziumi tanárnak van emléktáblája e hazában?

De hisz évszázadokon át tekintély volt a tanár, a tanító, legyenek bár bencés szerzetesek, kiket még Géza fejedelem hívott Szent Márton hegyére több, mint ezer éve, s akik megtanították a magyarokat nem csak a műveltségre, de a kereszténységre, a jó értelmű európaiságra, akik ebből a hevesvérű, hirtelen természetű egykor barbárként indult népből (hány újmagyar nyilait vonom most e mondattal magamra), országot megtartó, azt belakó, minden más jövevényt magába olvasztó, európai rangú népet neveltek. S akkor nem beszéltünk a másfél századdal később érkezett ciszterekről, nyomukban a franciskánusokról, akik, mint a dudva, még a török sem tudta kigyomlálni őket e nemzet talajából, s ezért lettek nevükben is barátok; aztán a premonstreiekről, a piaristákról, akik évszázadokon át nevelték és adták a kiművelt főket az országnak, s amely szerzetesekkel oly rútul bánt el kétszer is az állami hatalom, előbb a "felvilágosult" Kalapos király, aki ugyanazt elővételezte, mint a kommunista diktatúra, pár kivétellel feloszlatta, szétzavarta a szerzeteseket, javaikat eladatta, s évtizedek, évszázadok teltek el, mire e kolostorokban újra megkezdődhetett az élet.

S persze nem csak egyháziak, de Eötvös törvényétől kezdve a néptanítók is masszírozták a gyermekfejeket. Gárdonyi Géza Az én falumban állít örök emléket a néptanítóknak, akik ma már elképzelhetetlen körülmények között tanították a falu könnyű- és nehézsorsú gyermekeit, vagy Móra Ferenc egy emberöltővel később még ugyanazt a nótát furulyázza, s e sorban említeni kötelesség nem csak a néptanítót, de aki a néptanítást kormányprogrammá tette az erejét és önbecsülését vesztett országban, egy nevében nem magyar gróf, aki tízéves minisztersége alatt többet tett a magyar oktatásért és kultúráért, mint a halála óta eltelt nyolcvan év alatt bármelyik utóda. Kölcseyvel szólva: hatott, alkotott és gyarapított, s nem rajta múlt, hogy a haza fényre nem derült, de hol tartanánk ma Klebersberg Kuno nélkül?

A tanító, a tanár ezer évig volt szolgája a nemzetnek, skapuláréban, csuhában vagy csak csizmásan, nadrágosan, ahogy azt Vas Gereben jól írta, a nemzet napszámosa volt mindig, s a napszám, amit a nemzettől kapott, anyagiakban bár kicsiny volt, de erkölcsiekben a legnagyobb. A tanítónak tekintélye volt, mert ez a melléknévi igenévből lett főnév az egyik legfontosabb emberi tevékenységet jelöli, a tudás átadását, mert amióta az emberiség megtanulta a szavak használatát, a horda vadásza, a kompánia halásza, a gyűjtögetők majd a szántóvetők első embere újra meg újra elmondta, megmutatta utódainak, a fiataloknak mindazt, amit a közösség már tudott. Mert a tudás olyan, mint a kovász, meg kell őrizni és át kell adni, mert ha elvész, sokkal nehezebb újra a semmiből megalkotni.

Ez a mester és a tanítvány örök kapcsolata. Semmit sem lehet jól csinálni, csak ha az ember eltanulja azt mesterétől, mert mindenkinek kell, hogy mestere legyen. Ahogy a gvárdián, az apát, vagy a perjel a novíciusoknak és a kispapoknak adta át a plébánia, a kolostor vagy az apátság vezetésének tudományát, a regula ismeretét, úgy tanulta meg a céhlegény a mesterséget a csizmadia, a lakatos vagy a szitakötő mesterétől, így tanult meg lapot írni az újdondász, a slapaj az öreg rutinos hírlapíróktól. Ahogy a zenekarok prímhegedűsei mellett ülnek a fiatal vonósok, úgy tanultam én az ügyvédség művészetét Piskóty Tihamértól, Salamon Andortól, Bakó Györgytől, öreg és tapasztalt ügyvédektől. De politikát sem lehet úgy csinálni, hogy ne legyen kitől megtanulni a mesterség fortélyait, mert ha magunktól kell rájönnünk mindenre, akkor úgy néz ki a dolog, ahogy az elmúlt két évtizedben történt. 1949-től kimaradt negyven év, eltűntették a mestereinket és mi autodidakta segédleveleinkkel próbálunk rátalálni az egykor már rég kitaposott ösvényekre, megkeresni az évszázados fogásokat, rálelni a régi

ízekre és mozdulatokra. Részben, mert nem volt kitől megtanulni, hisz mestereinket felakasztották, emigrációba kényszerítették, börtönbe zárták vagy internálták. Részben, mert elhittük a zagyva és híg szemináriumokon, hogy új világot építünk, ahol már nincs helye a régi szónak. Pedig csak új és zavaros világot kezdtünk építeni, amely alapok nélkül, homokra épülve omlott össze a nyolcvanas évek végére és temetett maga alá mindannyiunkat úgy, hogy két évtized sem volt elég összeszedni magunkat.

Ekkor, 1948/49-ben kezdődött a tanítók és tanárok tekintélyvesztése, amikor a régi vágású, tudós pedagógusokat leparancsolták a katedráról, szétdobálták őket, diplomájuk megszerzett szakát elvették tőlük és új ismeretek megszerzésére kényszerítették őket. Nevelői erkölcsüket gyorstalpaló, szakérettségis kollegákkal higították, s eljutottunk odáig, hogy a pálya presztízse elveszett, már nem csak anyagiakban, de megbecsülésben sem részesültek tanáraink, tanítóink. Megélhetés és megbecsülés hiányában egyre alacsonyabb pontszámokkal is be lehetett kerülni a tanítóképzőkbe, tanárképző főiskolákra, a tanár már csak "leadta" a tananyagot, nem nevelte, csak oktatta a diákot. S hova jutottunk mára? Tanárverésekig, tanulói zsarnokságig, ahol a tanár fél bemenni a tanórára, nem mer rossz jegyet adni, netán buktatni. Mert ha nem a diák, akkor a szülője sóz oda egyet, hisz oda a tekintély, oda a megbecsülés, oda a renomé, a pedagógus nem több mint egy szolgáltató, mint a patyolat, a cipész vagy a fodrász. S mivé vált érettségi rendszerünk, miként járatták le hozzá nem értő politikusok ezt a nemes oktatási intézményt? Miként vált üzletté a felsőoktatásunk, ahol a minél több hallgató a cél, s főként ezek megtartása és a normatív állami támogatás fialtatása. S vált oktatási céllá a minőség helyett a mennyiség, s kapnak diplomát egyre növekvő mértékben, akik azelőtt még érettségijig sem jutottak volna.

Quo usque tandem abutere Catilina patientia nostra? - kérdezte egykor Szerdahelyi tanár úr kedvenc auctora, Marcus Tullius Cicero, Meddig élsz még vissza türelmünkkel Catilina? – kérdezhetnénk joggal ma is, és e beszéde végén Cicero azt is hozzátette: O tempora, o mores! vagyis: Ó idők, ó erkölcsök!

Hihetetlen mélységből kell mindent újra felépíteni, a romboláshoz negyven és húsz év kellett, vajon mennyi kell a helyreállításhoz? Mert attól, hogy egyházi iskolákat nyitunk, automatikusan nem lesz minden tökéletes, attól, hogy visszaállítjuk a nyolcosztályos gimnázium tekintélyét még nem lesz minden érettségizett kiművelt fő. Mindent az alapoktól, a legalsó szinttől kell felépíteni és ez a legnagyobb feladat, mert minden nemzet felemelkedésének alapja a kiművelt emberfők minél nagyobb száma. A zsenik hajszálvékony rétege mögött ott kell álljon a szellemileg gazdag középosztály, s ehhez olyan tanárok kelljenek, mint dr. Szerdahelyi Andor, közismert becenevén, Cox tanár úr volt.

És akkor most választ adhatok a feltett kérdésekre. Miért éppen ő az, aki már életében, de alig fél évtizeddel halála után annyi elismerést kap tanítványaitól? Miért az emléktábla, miért a minden szeptember első vasárnapi koszorúzás a sírjánál? Mert bár halk volt és nem volt szigorú, de ahogy tanított, az célba ért. Kevesen tudnak latinul tanítványai közül, de mindegyikünkben erős igénnyé vált az antikvitás iránti rajongás, a görög és latin erkölcs tisztasága, a bukolikus költészet, a haza, a bölcsesség, a természet, a szép asszonyok és a bor szeretete. És persze ahogy az antik költők szerették isteneiket - bár Cox tanár úr soha egy szóval sem mondta ezt – (abban a korban nem is mondhatta), de egész életével, tanításával

azt a példát adta, hogy szeresd Uradat, Istenedet. Hát ezért, mert izzig - vérig tanár, magister natus, vagyis született pedagógus volt, aki hatott sok ezer tanítványára, hatott korára és hatott miránk, akik oly sokféle családból jöttünk eléje ebbe a kies budai gimnáziumba. Hisz az a jó tanár, aki nem csak szóval, de egész élete példájával tanít és nevel.

Quintus Horatius Flaccus kétezer évvel ezelőtt azt írta:

“Áll ércnél maradandóbb művem, emelkedett
emlékem, s magasabb, mint a királyi sír,
és sem kapzsi vihar, sem dühös északi
szél nem döntheti már földre, se számtalan
évek hosszú sora, sem rohanó idő.

Meg nem halhatok én teljesen...”

Ez Szerdahelyi Andor sírverse is lehet. És minden igazi tanáré, akikre e héten illik emlékezni, hisz megint becsöngették. Nem csak a diákoknak. Az egész országnak.